

УДК 75.044(477)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/51-8>

Віолета МОНСЕВИЧ,

orcid.org/0000-0002-2655-3784

*аспірантка кафедри культурології та міжкультурних комунікацій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв
(Київ, Україна) violettamonsevich@gmail.com*

УКРАЇНСЬКА ВІЙСЬКОВА ІСТОРІЯ У БАТАЛЬНОМУ ЖИВОПИСІ АНДРІЯ СЕРЕБРЯКОВА

Стаття присвячена дослідженню творчості сучасного українського художника-баталіста Андрія Серебрякова та аналізу основних робіт, у яких висвітлюються відомі та маловідомі сторінки української історії, пов'язані з військовими подіями, битвами, їх героями переважно козацької доби XVI–XVII століть. На основі біографічного та історико-хронологічного методів з'ясовано факти творчої біографії А.Серебрякова, визначено основні тематичні й історичні напрями творчості художника; за допомоги методів аналізу, синтезу, мистецтвознавчого виявлено сюжету художніх робіт, стилістичні та образні риси. У результаті проведеного дослідження встановлено, що А.Серебряков належить до представників сучасного українського батального живопису, є продовжувачем традиції класичної баталістики професора В. Шаталіна, закінчивши Київський художній інститут. В. Шаталін, своєю чергою, навчався у тому ж закладі у навчально-творчій майстерні відомого українського баталіста К. Трохименка. У творчому доробку А.Серебрякова прослідковується акцент на відображенні військово-історичних подій доби козаччини, зокрема з початку XVI століття – до кінця XVII століття, в межах яких розгорталася низка битв і походів козаків, які відіграли значиму роль в українській історії. Художник звертається як до відомих подій воєнної історії (Хотинська битва, битва під Берестечком, битва під Корсунем, під Жовтими Водами), так і до маловідомих сторінок історії, які ще не знаходили художнього прочитання у творах мистецтва (битва під Оршею, битва під Батогом, Конотопська битва). У композиціях і сюжетиці робіт прочитується ретельне опрацювання художником історичних джерел, що дозволяє достовірно і правдиво передавати епоху, створювати образи героїв, які втілювали кращі риси українського народу у боротьбі з поневолювачами. Художнє бачення і прочитання цих історичних подій набуває особливої значимості в контексті інформаційної війни та збройної агресії, що ведуться проти України.

Ключові слова: *Андрій Серебряков, батальний живопис, українська військова історія, Київський художній інститут, доба козаччини, українське мистецтво.*

Violeta MONSEVICH,

orcid.org/0000-0002-2655-3784

*Graduate Student at the Department of Cultural Studies and Intercultural Communications
National Academy of Management of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine) violettamonsevich@gmail.com*

UKRAINIAN MILITARY HISTORY IN BATTLE PAINTING ANDRIY SEREBRYAKOV

The article is devoted to the study of the works of contemporary Ukrainian battle artist Andriy Serebryakov and the analysis of the main works, which cover the well-known and little-known pages of Ukrainian history related to military events, battles and their heroes. On the basis of biographical and historical-chronological methods the facts of A. Serebryakov's creative biography are clarified, the main thematic and historical directions of the artist's work are determined; with the help of methods of analysis, synthesis, art history revealed the plot of works of art, stylistic and figurative features. As a result of the research, it was established that A. Serebryakov belongs to the representatives of modern Ukrainian battle painting, is a successor of the traditions of classical battle studies of Professor V. Shatalin, after graduating from the Kiev Art Institute. V. Shatalin, in turn, studied in the same institution in the educational and creative studio of the famous Ukrainian battler K. Trokhimenko. A. Serebryakov creative work emphasizes the military-historical events of the Cossack era, in particular from the beginning of the 16th century to the end of the 17th century, during which a number of battles and campaigns of Cossacks took place, which played a significant role in Ukrainian history. The artist refers both to the well-known events of military history (the Battle of Khotyn, the Battle of Berestechko, the Battle of Korsun, the Zhovti Vody and to little-known pages of history that have not yet found artistic reading in works of art (Battle of Orsha, Battle of Batoh, Battle of Konotop). The compositions and plots of the works read the artist's careful elaboration of historical sources, which allows to accurately and truthfully convey the era, to create images of heroes who embodied the best features of the Ukrainian people in the fight against oppressors. Artistic vision and reading of these historical events acquires special significance in the context of information, language, religious wars against Ukraine.

Key words: *Andriy Serebryakov, battle painting, Ukrainian military history, Kyiv Art Institute, Cossack era, Ukrainian art.*

Постановка проблеми. Батальний живопис в своїй класичній традиції в сучасному українському образотворчому мистецтві представлений не надто широкою палітрою авторів і робіт, але на цьому тлі осібно виділяється творчість талановитого київського художника Андрія Серебрякова, основну частину робіт якого складає історія України козацької доби. Якщо детальніше звернутися до змісту й тематики картин Серебрякова, то побачимо, що це не просто майстерно художньо змальовані події української історії, але в них проглядається ретельна робота автора з джерелами, достовірністю історичних фактів, вивчення місцевості, де все відбувалося, інших деталей, що в підсумку складають цілісність сюжету картини, прочитання закладених глибинних сенсів. Автор закоханий в українську історію, знається на великій кількості історичного матеріалу, але характерним для нього у виборі тематики є невідомі і маловідомі сторінки історії, які досі не відтворювалися засобами образотворчого мистецтва. Разом з тим, чималу низку своїх робіт художник присвятив невідомим подіям доби козаччини та переможним битвам, які тривалий час (ще в радянській історіографії) замовчувалися, не були достатньою мірою досліджені та відомі для широкого загалу, зокрема це стосується війн козаків з московським військом, інших військово-історичних подій. У цьому зв'язку постає нагальна потреба мистецької візуалізації, яка спрямована не лише на формування уявлення про далеку історію, але, насамперед, виховання патріотизму, почуття національної гордості, усвідомлення своєї національно-культурної ідентичності. В підсумку ці маркери й складають цінність баталістики А. Серебрякова, поєднуючись з високим рівнем художньої образності та динамічності зображуваного на картинах. І саме такі роботи повинні бути представлені для широкого загалу, за якими наочно можна вивчати героїчну історію українського народу, яка знає велику кількість успішних воєнних кампаній над ворогом, формуючи у масовій свідомості парадигму незламності й переможності у боротьбі за волю і незалежність країни, яка має свою військову традицію й тяглість крізь століття історії. Таким чином, звернення А. Серебрякова до важливих тем української історії має значний вплив не лише для розвитку сучасного мистецтва, але й виховання національної свідомості громадян.

Аналіз досліджень. Батально-історичний живопис А.Серебрякова, як і загалом творчість художника, ще не ставали предметом наукового дослідження. Виданням, яке репрезентує, хоч і частково, доробок художника, є альбом з ілю-

страціями, виданий 2009 р. Центральним музеєм Збройних Сил України «Українська звитяга. Козацька доба» (Українська звитяга, 2009), де представлено низку робіт А. Серебрякова, написаних на замовлення музею для експонування та ілюстрування історії українського війська. Наукова розвідка, присвячена дослідженню однієї з картин А. Серебрякова, а саме з'їзду європейських монархів у Луцьку 1429 р., події надзвичайно важливої для української історії, належить авторам Г. Бондаренко, Г. Гулько, О. Дем'янюк (Бондаренко, Гулько, Дем'янюк, 2019). Решта інтернет-публікацій є популярного та оглядового характеру, присвячені виставкам чи окремим подіям суспільного характеру, у яких барв участь А. Серебряков. Разом з тим, зважаючи на пов'язаність досліджуваного художнього матеріалу з певним хронотопом історичних подій, де ключову роль має фокусування на значних військових битвах і походах козацького війська XVI–XVII століть, доречним є наведення наукових праць авторів, які висвітлювали проблематику історії України означеного періоду, зокрема битви під Оршею та діяльності князя К. Острозького, Національно-визвольної війни 1648-1654 рр., Конотопської битви 1659 р. та низки інших: Ю. Бадах (Бадах, 2009), Л. Бендюк (Бендюк, 2008), А. Бульвінський (Бульвінський, 2010), Л. Войтович (Войтович, 2019), В. Гутковський (Гутковський), Я. Дзісяк (Дзісяк, 2014), Ю. Мицик (Мицик, 2008), І. Печенюк (Печенюк, 2011), О. Русина (Русина, 2016), Я. Сонько (Сонько, 2021), В. Степанков (Степанков, 2012), Ю. Степанчук (Степанчук, 2016), І. Стороженко (Стороженко, 2010; 1993) І. Тітова (Тітова, 2012), І. Чава (2020) та ін. Разом з тим, обраний аспект дослідження потребує наукового опрацювання, вивчення й аналізу сучасного українського батального живопису на прикладі робіт А.Серебрякова.

Мета статті – дослідження тематики української військової історії у художніх роботах історико-батального спрямування сучасного українського художника А.Серебрякова.

Виклад основного матеріалу. Андрій Вікторович Серебряков родом з Луганщини, народився 1966 р. у місті Кіровську. Спочатку навчався у Луганському художньому училищі (курс М. Піщанського), тоді ж і захопився батально-історичним живописом. Згодом вступив до Київського художнього інституту на факультет живопису, навчався у майстерні професора В. Шаталіна. Останній, своєю чергою, успадкував майстерність відомих українських живописців Карпа Трохименка, Костянтина Єлеви, Михайла Шаронова, які були його вчителями. По закінченню

навчання у 1995 р. А. Серебряков тривалий час працював за кордоном з галереями та приватними замовниками Австрії, Саудівської Аравії, Туреччини та ін. Звернення до історичного минулого України визначило самобутній стиль художника та його творчий шлях. Сам А. Серебряков зазначав: «Може не лишитися документів про ту чи іншу подію сьогодення, а полотно, що її відтворить, залишиться, і наступні покоління відчують зв'язок з нами, як ми відчуваємо зв'язок з тими, хто жив у XVII чи XVIII століттях через картини тогочасних художників. <...> Завжди, ще з дитинства мене цікавила історія ... коли прогулююся на Андріївському узвозі, відчуваю, що кожен камінець, на який ступає моя нога, має свою історію. Ці таємниці цікавлять мене. І наше сьогодення – це лише камінець історії в майбутньому» (Андрій Серебряков. Творчий автопортрет).

У творчому доробку художника представлені теми, пов'язані зі світовою історією, зокрема картини: «Воїн» (2001), «Північна Італія» (2004), «Полювання в античні часи» (2006), «Іспанська Реконкіста» (2007), «Бій греків зі скіфами» (2007), «Гравці» (2009), «Воїн, що відпочиває» (2010), «У хрестових походах» (2010) та ін.

Разом з тим, свою творчу уяву А. Серебряков зосередив не просто на історичному минулому, а на героїчних сторінках військових подвигів і української звитяги, де обрав найбільш благодатну добу – період козаччини. Художник не лише звертався до вже відомих подій і сюжетів, але й заглиблювався у маловідомі й невідомі події, отримуючи новий фактологічний матеріал для художнього відтворення, в окремих випадках це робилося вперше.

Важливу роль у спрямуванні творчості художника відіграла багаторічна співпраця з Центральним музеєм Збройних Сил України, який виступив замовником великої кількості робіт для ілюстрування експозицій, присвячених воєнним діям і битвам козаків. Оскільки широко відомих художніх полотен з окремих тем просто не існувало, завдання для А. Серебрякова поставало в опрацюванні матеріалу, а потім і художній візуалізації. Так з'явилася низка робіт, що охоплювала період XVI–XVII століть та присвячувалася знаменним битвам і походам козацьких гетьманів і полководців.

Проаналізуємо окремі роботи А.Серебрякова, присвячені українським переможним битвам з 1514 року до 1659 року. Ілюстрації до цих битв передають потужне емоційно-батальне навантаження героїзму і мужності під час двобою між супротивниками. Заслужовує також на увагу ек-

перимент А. Серебрякова, який графічні схеми руху армій відтворив у вигляді граверного зображення (Андрій Серебряков. Творчий автопортрет). Найявнішими є роботи, виконані тушшю та олівцем, нагадуючи стиль сепії, це – «Здобуття Кафи запорізькими козаками. Бій за цитадель. 1616 р.», «Битва під Оршею. 8 вересня 1514 року» (обидві виконані 2008 р.). Стосовно «Битви під Оршею..», в якій князь К. І. Острозький з 30-тисячним військом переміг 80-тисячне московське військо, варто зазначити, що в українському образотворчому мистецтві це була перша художня візуалізація цієї події (відомим є стінопис у Краківському костелі Святого Франциска) (Русина, 2016: 148). Битва під Оршею (нині – це територія Білорусі) являла собою один із ключових моментів литовсько-московської війни 1512–1522 рр., незаслужено забутий істориками, яка фактично принесла князю К. Острозькому на довгі роки славу переможця та національного героя тих часів (Дзісяк, 2014: 19-20). Історики відзначають, що князь К. Острозький був одним із кращих європейських полководців XVI ст. і взяв участь близько у 63 переможних битвах (Войтович, 2019: 27).

Не менш знаковим у низці переможних походів козаків став похід гетьмана П. Конашевича-Сагайдачного на Москву 1618 р., у якому він здобув собі славу видатного полководця. А. Серебряков зобразив епізод цього походу – «Гетьман П. Сагайдачний перед штурмом Арбатських воріт. 1 жовтня 1618 рік» (2008). Козацьке військо П. Сагайдачного вирушило на допомогу польському королевику Владиславу і разом вони здійснили осаду Москви, готуючись до штурму перед Арбатськими ворітами, який фактично з невідомих причин не відбувся, а Польща згодом уклала мир з Московією (Гутковський). «Сагайдачний вже був зо всіма козаками біля Арбатських воріт, де вже були підірвані Острожні ворота, і гетьман міг вільно зайти в місто і знищити його. Але так сталося, що Сагайдачний припинив напад» (Бендюк, 2008, 78). Власне, цьому кульмінаційному моменту і присвячений сюжет А. Серебрякова, зображуючи П.Сагайдачного в оточенні козацького війська.

Чимала кількість епізодів Національно-визвольної війни 1648-1654 рр. під проводом Б.Хмельницького зайшли відбиття у роботах А.Серебрякова. Так, варто відзначити малюнок тушшю «Битва в урочищі Жовті Води. 1648 рік» (2008), що являє собою суцільну багатофігурну батальну сцену бою, що став першою значною перемогою повсталого в ході Національно-визвольної війни українського народу на чолі з Богданом Хмельницьким.

Однією з найяскравіших перемог 1648 р. стала також битва під Корсунем, у ході якої 15-тисячне козацьке військо за допомоги татарської кінноти розгромили польське військо М. Потоцького. Саме у цій битві проявився тактичний талант Б. Хмельницького, що дало змогу отримати перевагу над польською армією (Стороженко, 1993). А. Серебряков цій битві присвятив олійне полотно «Битва під Корсунем. Травень 1648 р.» (2008), де основу композиції склало польське військо з обозами, яке увійшло у балку під Корсунем, опинившись затиснутим з усіх боків, між пагорбами і болотом. Атака козацьких військ М. Кривоноса та Тугай-Бея спричинила паніку в обозі (що яскраво проявляється на картині), яка закінчилася послідуочим розгромом польського війська.

В одному ряду з переможними битвами козацької армії під Жовтими Водами, Корсунем, Пилявцями стоїть Збараська облога – одна з найважливіших операцій селянсько-козацького війська під проводом Б. Хмельницького проти польсько-шляхетських сил у Визвольній війні. Облога польського війська в укріпленому таборі та Збараському замку тривала з 10 липня до 21 серпня 1649 року. За умовами Збараського договору 1649 року блокаду було знято, але багато польських вояків померли по дорозі додому. Фактично коронні польські війська були повністю знищені (Андрій Серебряков. Творчий автопортрет). «У працях більшості польських дослідників оборона Збаража показувалась як протистояння жменьки героїв цілій незчисленній варварській навалі. Для підсилення такого образу автори вдавалися до використання джерел які значно перебільшували чисельність козацького війська і подавали його навіть на фантастичні пів мільйона осіб» (Чава, 2020: 315). Наочне художнє відображення цієї події знайшло втілення у акварелі А. Серебрякова «Збараська облога. Літо 1649 р.» (2009), де на першому плані проступають фігури козаків, які стоять на тлі диму і залишків вогню з переможно піднятими шаблями та хоругвами. Композиція є складною та багатофігурною, що передає атмосферу запеклого бою.

Не менш карколомним був і штурм польської армії козаками під Зборовом на Волині, що відбувся 1649 р. Цьому присвячена інша акварель А.Серебрякова – «Штурм польського табору під Зборовом. Серпень 1649 р.» (2009), де на першому плані зображено бій козаків з поляками на тлі погромлених обозів польського війська.

Чи не вперше в образотворчому мистецтві А. Серебряковим було здійснено художню репрезентацію переможної битви козацького війська

Б.Хмельницького під Батогом (нині – Вінницька область) 1652 р., внаслідок якої було на лівому березі Південного Бугу було вщент розгромлено військо Речі Посполитої. Поляки були змушені спішно покинути територію Гетьманщини, де вони перебували за умовами Білоцерківського договору 1651 року. Реконструюючи перебіг подій битви, історики відзначають, що «битва була ретельно спланована штабом Б. Хмельницького і що цьому передувало не менш ретельне проведення тактичної розвідки сил ворога, вивчення стану оборони його укріпленого табору, а також характеру рельєфу місцевості» (Степанков, 2012: 97). У результаті Батозької битви українській стороні вдалося скасувати умови невідного Білоцерківського договору, що сприяло подальшій розбудові державності. В акварелі «Битва під Батогом. 1652 р.» А. Серебряковим зображено розпал битви, коди козацьке військо з хоругвами йде в наступ на польські позиції.

Події пізнішого періоду української історії, що розгорталися вже по смерті Б. Хмельницького та припали на час відвертої громадянської війни та інтервенції на територію України й позначилися нищенням здобутків Визвольної війни, пов'язуються з ім'ям гетьмана І. Виговського та проведеною ним успішною кампанією проти московського війська О. Трубецького, що завершилася перемогою козаків під Конотопом у 1659 р. та облогою і розгромом підрозділів князя С. Пожарського біля Сосновки. А. Серебряков у перебігу цих подій обрав сцену полону князя Пожарського («Конотопська битва. Полонення князя С. Пожарського. Червень 1659 р.» (2009), де козаки, відтіснивши і оточивши його, стягують з коня; дії відбуваються на околиці лісу (чи галявини). На другому плані видно численне козацьке військо, яке підтримує своїх побратимів. Ця ілюстрація битви є першим художнім баченням цих історичних подій, що тривалий час не акцентувалися істориками.

Слід відзначити, що серед робіт А. Серебрякова присутні як складні, багатофігурні композиції, так і кількафігурні, які виступають на першому плані, зокрема: «Козак із соколом» (2003), «Степ» (2006), «Богун. Все починається» (2007), «Поєдинок» (2007), «В поході» (2008), «В степу» (2009), «Прапорonosець» (2013), «Козацький дозор» (2014). Кожна з таких робіт представляє центральний образ козака/козаків, які зображені так само у русі й динаміці, передаючи певні кульмінаційні моменти подій, з ретельно виписаними деталями костюму, супровідних речей, які передають дух епохи й козацького повсякдення.

Висновки. Таким чином, на основі проведеного аналізу ми можемо говорити про спадковність художньої традиції українського історико-батального живопису, що існувала в межах київської школи батального живопису на базі Київського художнього інституту (нині – Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури) та знайшла яскраве відбиття у творчості сучасного українського художника А. Серебрякова. Дослідження значної частки творчого доробку А. Серебрякова дозволяє стверджувати, що основна тематика робіт присвячена героїчним подіям доби козаччини, у яких автор втілює кращі риси борців за волю й незалежність, реалізуючи ідею державності України. З мистецької точки

зору роботи А. Серебрякова є довершеними зразками сучасного батального живопису з майстерно виписаними композиціям, колористикою та образами. Живопис А. Серебрякова має свою яскраво виражену стилістику, що ґрунтується на авторському прочитанні й інтерпретації подій української військової історії, сполученої з художньою традицією українського мистецтва й культури загалом. Всі роботи художника є надзвичайно глибокими за своїм духовно-смысловим навантаженням, розкриваючи глядачеві велич української історії, виявлення визначної ролі її державних і військових діячів у реаліях тогочасного європейського світу, які відстоювали незалежність своєї країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрій Серебряков. Творчий автопортрет. URL: <https://art-nostalgie.com.ua/Serebryakov.html> (дата звернення: квітень 2022).
2. Бадах Ю. Конотопська битва в історіографії (до 350-річчя битви). *Вісник КНТЕУ*. 2009. № 3. С. 85–92.
3. Бендюк Л. Гетьмани, що здолали Московію, та острозькі сторінки їх життєписів. *Острозький краєзнавчий збірник*. 2008. Вип. 3. С. 68–85.
4. Бондаренко Г. Гулько Г. Дем'янюк О. З'їзд монархів європейської середньовічної цивілізації у Луцьку в історії та культурі. *Літопис Волині: Всеукраїнський науковий часопис*. 2019. Число 20. С. 28–35.
5. Бульвінський А.Г. Конотопська битва 1659 р. в контексті українсько-російських відносин за гетьманування І.Виговського. *Україна крізь віки: Збірник наукових праць на пошану академіка НАН України професора Валерія Смоля*. 2010. С. 447–480.
6. Войтович Л.І. Військова діяльність князя Костянтина Івановича Острозького. *Військово-науковий вісник*. 2019. Вип. 32. С. 17–32.
7. Гутковський В. Похід гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного на Москву 1618 р. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Hutkovskiy_Vasyl/Pokhid_hetmana_Petra_Konashевичa-Sahaidachnoho_na_Moskvu_1618_roku.pdf? (дата звернення: квітень 2022).
8. Дзісяк Я. Великий гетьман Костянтин Острозький: битва під Оршею 1514 р., її історіографія. *Великий краєзнавчий збірник*. Випуск 7. Острого: Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2014. С. 15–21.
9. Історію козацтва можна вивчати за картинами київського митця. URL: <http://www.golos.com.ua/article/337031> (дата звернення: квітень 2022).
10. Лук'янчук Г. Серебряков прославив козацтво. URL: <http://svoboda-news.com/svwp/%D1%81%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B1%D1%80%D1%8F%D0%BA%D0%BE%D0%B2-> (дата звернення: квітень 2022)
11. Мицик Ю. Облога Збараж (1649 р.): відоме й невідоме. *Український історичний журнал*. 2008. № 5. С. 15–38.
12. Печенюк І.С. Конотопська битва 1659 року – перемога, яку варто пам'ятати. *Збірник наукових праць ННДІУВІ*. Київ : ННДІУВІ, 2011. Т. XXVII. С. 271–288.
13. Русина О.В. «Сказання про перемогу князя Костянтина Острозького під Оршею»: структура та джерела. *Український історичний журнал*. 2016. №1. С. 133–149.
14. Сонько Я. Вплив Зборівської військової кампанії 1649 року на державотворчий фактор Гетьманщини. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2021. № 3. С. 33–39.
15. Степанков В.С. Батозька битва у висвітленні українських істориків 40-х рр. XX – першого десятиріччя XXI ст. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки*. Том 22. 2012. С. 92–102.
16. Степанчук Ю. С. Воєнне мистецтво Богдана Хмельницького та військова кампанія 1648 року в працях сучасних істориків. *Український селянин*. 2016. Вип. 16. С. 15–17.
17. Стороженко І. Жовтоводська битва 1648 р. у світлі гіпотез та археологічних досліджень. *Військово-історичний альманах*. 2010. Число 2. С. 5–15.
18. Стороженко І. Корсунська битва 1648 р. Українська козацька держава: витоки та шляхи історичного розвитку: *Матеріали респ. іст. читань*. Вип. 3 / АН України. Ін-т історії України; Відп. ред. В. А. Смолій. Київ, 1993. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Storozhenko_Ivan/Korsunska_bytva_1648_r.pdf? (дата звернення: квітень 2022).
19. Тітова І. Висвітлення битви під Батогом у козацьких літописах початку XVIII ст. *Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні: Зб. наук. ст.* 2012. Вип. 21. Ч. 1. С. 228–236.
20. У Верховній Раді України розгорнуто експозиційний проект «Героїчний літопис України» художника Андрія Серебрякова. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/215615.html> (дата звернення: квітень 2022).
21. Українська звитяга. Козацька доба / Авт. проекту В. Карпов, І. Чичкань. Київ : Центральний музей Збройних Сил України, 2009. 136 с. : іл.
22. Чава І. Зображення подій польсько-української війни 1649 року в польській історіографії першої половини XX ст. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*. 2020. № 3/45. С. 305–327. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.3/45.206588>.

REFERENCES

1. Andrii Serebryakov. Tvorchyi avtoportret [Creative self-portrait]. URL: <https://art-nostalgie.com.ua/Serebryakov.html> [in Ukrainian].
2. Badakh Y. (2009). Konotopska bytva v istoriohrafii (do 350-richchia bytvy) [Konotop battle in historiography (to the 350th anniversary of the battle)]. *Visnyk KNTEU*. № 3. S. 85–92 [in Ukrainian].
3. Bendyuk L. (2008). Hetmany, shcho zdolaly Moskoviiu, ta ostrozki storinky yikh zhyttiepysi [Hetmans who conquered Muscovy, and Ostroh pages of their biographies]. *Ostrozkyi kraieznavchyi zbirnyk*. Vip. 3. pp. 68–85 [in Ukrainian].
4. Bondarenko G., Gulko G., Demyanyuk O. (2019). Zizd monarkhiv yevropeiskoi serednovichnoi tsyvilizatsii u Lutsku v istorii ta kulturi [Congress of monarchs of European medieval civilization in Lutsk in history and culture]. *Litopys Volyni: Vseukrainskyi naukovyi chasopys*. № 20. pp. 28–35 [in Ukrainian].
5. Bulvinsky A.G. (2010). Konotopska bytva 1659 r. v konteksti ukrainsko-rosiiskyykh vidnosyn za hetmanuvannia I.Vyhovskoho [The Battle of Konotop in 1659 in the context of Ukrainian-Russian relations for the hetmanship of I. Vyhovsky]. *Ukraina kriz viky: Zbirnyk naukovykh prats na poshanu akademika NAN Ukrainy profesora Valerii Smoliia*. S. 447–480 [in Ukrainian].
6. Voitivych L.Y. (2019). Viiskova diialnist kniazia Kostiantyna Ivanovycha Ostrozko. [Military activity of Prince Konstantin Ivanovich of Ostroh]. *Viiskovo-naukovyi visnyk*. Vip. 32. S. 17–32 [in Ukrainian].
7. Gutkovsky V. Pokhid hetmana Petra Konashevycha-Sahaidachnoho na Moskvu 1618 r. [Hetman Peter Konashevich-Sagaidachny's march to Moscow in 1618] URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Hutkovskyy_Vasyl/Pokhid_hetmana_Petra_Konashevycha-Sahaidachnoho_na_Moskvu_1618_roku.pdf? (access date: April 2022) [in Ukrainian].
8. Dzisyak J. (2014). Velykyi hetman Kostiantyn Ostrozkyi: bytva pid Orsheiu 1514 r., yii istoriohrafia. [Grand Hetman Konstantin Ostrozkyi: the battle of Orsha in 1514, its historiography]. *Velykyi kraieznavchyi zbirnyk*. Vypusk 7. Ostroh: Vyd-vo Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia», P. 15–21 [in Ukrainian].
9. Istoriuu kozatstva mozna vyvchaty za kartynamy kyivskoho myttsia [The history of the Cossacks can be studied in the paintings of the Kiev] artist. URL: <http://www.golos.com.ua/article/337031> [in Ukrainian].
10. Lukyanchuk G. Serebriakov proslavyv kozatstvo [Serebryakov glorified the Cossacks]. URL: <http://svoboda-news.com/svwp/%D1%81%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B1%D1%80%D1%8F%D0%BA%D0%BE%D0%B2-> (access date: April 2022) [in Ukrainian].
11. Mytsyk Y. (2008). Obloha Zbarazha (1649 r.): vidome y nevidome. [Siege of Zbarazh (1649): known and unknown]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. № 5. S. 15–38 [in Ukrainian].
12. Pechenyuk I.S. (2011). Konotopska bytva 1659 roku – peremoha, yaku varto pamiataty [The Battle of Konotop in 1659 is a victory to remember]. *Zbirnyk naukovykh prats NNDIUVI*. Kyiv: NNDIUVI, T. XXVII. Pp. 271–288 [in Ukrainian].
13. Rusyna O.V. (2016). «Skazannia pro peremohu kniazia Kostiantyna Ostrozko pid Orsheiu»: struktura ta dzherela [“Legends of the victory of Prince Constantine of Ostroh near Orsha”: structure and sources]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. № 1. Pp. 133–149 [in Ukrainian].
14. Sonko J. (2021). Vplyv Zborivskoi viiskovoi kampanii 1649 roku na derzhavotvorchyi faktor Hetmanschyny [The influence of the Zboriv military campaign of 1649 on the state-building factor of the Hetmanate]. *Aktualni problemy vitchyzniano yurysprudentsii*. № 3. S. 33–39 [in Ukrainian].
15. Stepankov V.S. (2012). Batozka bytva u vysvitlenii ukrainskykh istorykiv 40-kh rr. XX – persho ho desiatoryrichchia XXI st. [The Battle of Batoz in the coverage of Ukrainian historians of the 1940s - the first decade of the XXI century]. *Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiiienka. Istorychni nauky*. Volume 22. S. 92–102 [in Ukrainian].
16. Stepanchuk Y.S. (2016). Voienne mystetstvo Bohdana Khmelnytskoho ta viiskova kampaniia 1648 roku v pratsiakh suchasnykh istorykiv [Martial art of Bohdan Khmelnytsky and the military campaign of 1648 in the works of modern historians]. *Ukrainskyi selianyn*. Vip. 16. pp. 15–17 [in Ukrainian].
17. Storozhenko I. (2010). Zhovtovodska bytva 1648 r. u svitli hipotez ta arkheolohichnykh doslidzhen [The Battle of Zhovtovodsk in 1648 in the light of hypotheses and archaeological research]. *Viiskovo-istorychnyi almanakh*. Number 2. pp. 5–15 [in Ukrainian].
18. Storozhenko I. Korsunska bytva 1648 r. Ukrainska kozatska derzhava: vytoky ta shliakhy istorychnoho rozvytku [Battle of Korsun in 1648. Ukrainian Cossack state: origins and ways of historical development]. *Materialy resp. ist. chytan*. Vip. 3. Kyiv, 1993. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Storozhenko_Ivan/Korsunska_bytva_1648_r.pdf? (access date: April 2022) [in Ukrainian].
19. Titova I. (2012). Vysvitlennia bytvy pid Batohom u kozatskykh litopysakh pochatku XVIII st. [Coverage of the Battle of Batog in the Cossack chronicles of the early XVIII century]. *Novi doslidzhennia pamiatok kozatskoi doby v Ukraini: Zb. nauk. st. Vip. 21. Ch. 1. S. 228–236* [in Ukrainian].
20. U Verkhovni Radi Ukrainy rozghornuto ekspozytsiinyi proekt «Heroichniy litopys Ukrainy» khudozhnyka Andriia Serebriakova [The exposition project "Heroic Chronicle of Ukraine" by artist Andriy Serebryakov has been launched in the Verkhovna Rada of Ukraine]. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/215615.html> (access date: April 2022) [in Ukrainian].
21. Ukrainska zvytiaha. Kozatska doba [Ukrainian victory. Cossack era] (2009). Kyiv: Central Museum of the Armed Forces of Ukraine. 136 p. [in Ukrainian].
22. Chava I. (2020). Zobrazhennia podii polsko-ukrainskoi viiny 1649 roku v polskii istoriohrafii pershoi polovyny XX st. [Images of the events of the Polish-Ukrainian war of 1649 in Polish historiography of the first half of the twentieth century]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Serii Istorii*. № 3/45. Pp. 305–327. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.3/45.206588>. [in Ukrainian].